

Sakinių ilgis – publicistinio ir šnekamojo stiliaus sandūros tekstuose požymis

Aurelija Leonavičienė

Kalbotyros katedra

Kauno technologijos universitetas

Gedimino g. 43

LT-44240 Kaunas, Lietuva

Tel.: +370 37 322992

El. paštas: aurelija.leonavicene@ktu.lt

Anotacija

Straipsnyje aprašomas specialiojo lyginamojo tekstyno kompiuterinės ir aprašomosios lyginamosios sakinių ilgio grupių kiekybinės analizės tyrimas, rodantis prancūzų ir lietuvių kalbos publicistinio ir šnekamojo funkcinių stilių sandūros reiškinius, publicistinio stiliaus centre (informacinių ir komentaro žanrų tekstuose) vartojant vieną iš heterogeninių formų – tiesioginę kalbą. Sakinių ilgio grupių kiekybinio pasiskirstymo tyrimas papildoma anksčiau atliktus kitų ypatybių (žymėtosios, nežymėtosios leksikos pasiskirstymo ir kt.) tyrimus. Atskirų tekstyno imčių sakinių ilgio grupių pasiskirstymo kiekybinė analizė leidžia nustatyti prancūzų ir lietuvių kalbos publicistinio ir šnekamojo stiliaus vidutinį sakinių ilgį, aptarti stilių sandūros reiškinius, stilių normos kitimo polinkius, šiuolaikinės spaudos kalbos ypatybes ir tendencijas. Dviejų kalbų tekstyno imčių tyrimas rodo dažniausių sakinių ilgio grupių vartojimo skirtumus, priklausančius nuo kalbos pobūdžio ir vidinės funkcinių stilių diferenciacijos.

Raktažodžiai: sakinio ilgis, tiesioginė kalba, stilių sandūra, stilistiniai požymiai

Paskutiniojo dešimtmečio prancūzų ir lietuvių politinės spaudos tyrimai rodo itin gausiai vartojamas tipografiškai žymėtas heterogenines tekstų formas: *citatas* ir *tiesioginę kalbą* (Liberienė 2003, 55-63; Leonavičienė 2003, 46-54; ir kt.). Šios formos daugiausiai vartojamos informuoti, objektyvumo, tikroviškumo išpūdžiui kurti, aptariamais faktams ir teiginiais sustiprinti, paremti (Rosier 1993, 644; Maingueneau 2000, 132-133). Ir „net jei niekas nebetiki žurnalistinio objektyvumo mitu, tekstas pateikia išskirtinę formą, retorinio objektyvumo garantą – tiesioginę kalbą“ (Rosier 1993, 643).

Texte tipografiškai žymėta tiesioginė kalba leidžia autoriui autentiškai persakyti kito kalbą, įvesti naujų kalbinių bruožų, naują raišką, kartais nukrypti nuo publicistinio

stiliaus reikalavimų, polemizuoti tekstą, provokuoti skaitytojų reakciją. Didesnės skaitytojų reakcijos sulaukia šnekamuoju stiliumi persakyta tiesioginė kalba, padedanti kurti tariamą dialogą su adresatu, su teksto autoriaumi ir stilistinį kontrastą su aplinkiniu tekstu.

Prancūzų ir lietuvių spaudos publicistinio ir šnekamojo stiliaus sandūros reiškiniai vartojant vieną iš heterogeninių formų – tiesioginę kalbą, kalbotyroje yra nagrinėti keliais aspektais: stilistiškai žymėtos leksikos vartojimo požiūriu (Leonavičienė 2004, 149-166), kiekybinio stilistiškai nežymėtos leksikos pasiskirstymo aspektu (Leonavičienė 2007, 85-96), funkcinų sakinių tipų kiekybinio pasiskirstymo požiūriu (Leonavičienė 2005, 38-46) ir pagal sakinių struktūros kokybinius ypatumus (Leonavičienė 2006, 48-56). Atlikti gretinamieji prancūzų ir lietuvių politinės spaudos lingvistiniai tyrimai rodo šnekamojo stiliaus invaziją į publicistinio stiliaus centrą – informacinį analitinį postilį. Norint patvirtinti ir papildyti šį teiginį buvo tikslinga atlikti dar vieną tyrimą – prancūzų ir lietuvių politinės spaudos tiesioginės kalbos ir teksto autoriaus kalbos sakinių ilgio dispersijos analizę. Tokį sprendimą lėmė nuostata, kad tarp sakinio sandaros ir ilgio egzistuoja abipusės priklausomybės ryšys, teikiantis stilistinę informaciją.

Šio straipsnio tyrimo objektas yra prancūzų ir lietuvių politinės spaudos autorinės kalbos ir joje vartojamos tiesioginės šnekamojo stiliaus kalbos sakinių ilgis. Atliekant tyrimą keliamas tikslas – ištirti dviejų didesnių ir populiarių Prancūzijos ir Lietuvos spaudos leidinių funkcinų stilių sandūros apraiškas vartojant tiesioginę šnekamąją kalbą. Siekiant šio tikslo keliami keli uždaviniai: sudaryti nagrinėjamo tekstyno reprezentatyvias ir tekstynų lingvistikos požiūriu metodologiškai lygintinas leidinių imtis, ištirti kiekvienos imties kiekybinį sakinių ilgio grupių pasiskirstymą, nustatyti prancūzų ir lietuvių kalbos publicistinio stiliaus centro (informacinių ir komentaro žanro) tekstų ir juose vartojamos tiesioginės šnekamojo stiliaus kalbos dažniausias sakinių ilgio grupes, pateikti jų kiekybinę ir lyginamąją analizę, aptarti stilių sandūros reiškinius, bendrąsias šiuolaikinės spaudos kalbos tendencijas. Tiriamąją medžiagą sudaro daugiau kaip 1 000 000 žodžių specialusis lyginamasis tekstynas, sudarytas iš 2001–2007 metų „Le monde“, „Libération“, „Lietuvos ryto“, „Lietuvos žinių“ informacinių ir komentaro žanro (publicistinio stiliaus centro – informacinio analitinio postilio) straipsnių, atrinktų pagal reprezentatyvumą, teminio ir probleminio panašumo kriterijus. Analizuojant tiriamąją medžiagą taikomi tekstynų lingvistikos, kompiuterinės analizės, lyginamasis ir aprašomasis metodai.

1 Sakinių ilgis – vienas iš teksto stilistinių požymių

Sintaksiškai nagrinėjant publicistikos tekstus ir juose vartojamą tiesioginę šnekamąją kalbą, kurį nors sakinio modelį sieti su vienu ar kitu funkcinu stiliumi yra neįmanoma,

nes, kaip teigia L.-J. Calvet, stiliai ir šnekos registrai neturi atskirų sintaksinių sistemų (1994, 72-73). Kalbėjimo arba šnekos akto (*parole*) metu sintaksinės priemonės parenkamos iš bendrosios kalbos sistemos, tik jų selekcija ir vartojimo dažnis priklauso nuo funkcinio stiliaus ar šnekos registro. Sakinio ilgio tyrimai yra ne tik stilistikos, bet ir sintaksės dalykas: „sakinio ir jo komponentų ilgio problema yra gramatinė, ji būtina gramatinių tyrimų sudėtinė dalis“, tad sakinio ilgio pokyčius visų pirma lemia lingvistiniai veiksniai, ypač kintanti sakinio struktūra (Admoni 1966, 117, cituota iš Bitinienės 1997, 7). Kurios nors struktūros ir ilgio dažnesnį sakinių pasiskirstymą tekstuose lemia **stilistinė tekstų diferenciacija** arba, kaip teigia J. Pikčilingis, „vienokią ar kitokią sakinio apimtį lemia kalbos stilius“ (1971, 137). Sakinio apimčiai daro įtakos ir kiti veiksniai: postilis, žanras, sakinės ar rašytinės komunikacijos forma, kalbėjimas dialogu ar monologu, pasakymo turinys, kalbėtojo intencijos ir kt. Atsižvelgus į šiuos požymius, informacinių ir komentaro žanrų politinės publicistikos sakinių ilgis turėtų skirtis nuo šių žanrų tekstuose autentiškai persakytos tiesioginės šnekamojo stiliaus (dažniau žemesniojo tono) kalbos sakinių ilgio.

Lietuvių kalbos sakinių ilgis daugiau tyrinėtas stilistiniu aspektu, aptarti kai kurie grožinio ir mokslinio stiliaus sakinių ilgio duomenys (Pikčilingis 1971, 283), individualiojo grožinio (Zalatorius 1980, 246-247), mokslinio stiliaus (Bitinienė 1983, 46) sakinių ilgio stilistiniai požymiai. Kelių funkcinų stilių (mokslinio, publicistinio ir meninio) sakinių ilgio ir struktūros sąsajas nagrinėjo A. Bitinienė (1997, 2007). Tačiau iki šiol nėra detalesnių šnekamojo stiliaus sakinių ilgio arba sakinių ilgio ir struktūros tarpusavio priklausymo tyrimų, nors stilistikos darbuose neretai kalbama apie jų trumpumą (Župerka 2001, 90). Tokių tyrimų stygių galbūt lemia tai, kad iki šiol nėra išsamiau nagrinėtas šnekamosios lietuvių kalbos tekstynas, be to, šnekoje ne visada aišku, ką laikyti sakiniu: esant daug pauzių, pridūrimų, intarpų ir kt., gana sunku nustatyti sakinio ribas, be kurių neįmanomas sakinio ilgio skaičiavimas. Šią problemą aptaria prancūzų lingvistė C. Blanche-Benveniste (1990; 2000; ir kt.), tirianti prancūzų šnekamosios kalbos tekstynus. Tiriant šiuos tekstynus neretai tenka atsisakyti rašytinės kalbos analizei būdingos tradicinės sakinio interpretacijos, sakinio ilgio tyrimo ir pagrindiniu tiriamuoju sintaksės vienetu laikyti su intonacija šnekoje išskiriamas sintaksines grupes arba konstrukcijas (veiksmažodines, daiktavardines, būdvardines ir pan.) (Blanche-Benveniste 1990, 39), kurių ribos ne visada sutampa su sakiniu (*phrase*), o yra artimesnės *pasakymui (énoncé)* (Maingueneau 1994, 29-30).

Analizuojant specialiojo lyginamojo tekstyno tiesioginę šnekamojo stiliaus kalbą, sakinių ribų nustatymas nėra problemiškas. Spaudos tekste autentiškai persakyta šnekamoji kalba iš dalies yra pritaikyta rašto kalbai, skyryba ir grafinis žymėjimas rodo aiškias sakinių ribas. Todėl naudojant kompiuterinę programinę įrangą ir remiantis vienareikšmiškais šnekamojo ir publicistinio stiliaus sakinio ir žodžio traktavimo kriterijais, galima apskaičiuoti kiekybinį sakinių ilgio pasiskirstymą ir dažniausias sakinių ilgio grupes.

2 Sakinių ilgio tyrimo metodika

Sakinių ilgiui žodžiais skaičiuoti naudojama VDU Informatikos fakulteto informatikės D. Steponavičiūtės specialiai šiam tyrimui sukurta kompiuterinė programa. Ji yra gana siauros paskirties, pritaikyta formaliai nustatyti sakinių ilgį žodžiais pagal vienodą lietuvių ir prancūzų kalbų žodžio ir sakinio sampratą. Visuose tiriamuosiuose tekstuose žodžiu programa laiko *teksto simbolių seką, iš abiejų pusių atskirtą tarpeliais*. Tyrimo objektas – sakiny vienareikšmiškai traktuojamas kaip *teksto atkarpa nuo taško iki taško arba kito formalią sakinio pabaigą žyminčio ženklo* (šauktuko, klaustuko, daugtaškio). Daugtaškis laikomas sakinio pabaigos žymėjimo ženklu, jei po jo kitas žodis (kito sakinio pradžia) prasideda didžiąja raide. Toks sakinio traktavimas yra perdėm formalus. Paprastai sakinių, kaip pagrindinį sintaksės vienetą, apibrėžiame pagal tris pagrindinius aspektus: formalųjį, struktūrinį ir semantinį bei funkcinį, tad juo laikomas „komunikacijai skirtas sintaksinis vienetas, kurio pamatą sudaro pagal vieną iš struktūros schemų suformuluota gramatinė konstrukcija, turinti atskirą predikatyvumą bei pasakymo intonaciją“ (Labutis 2002, 109). Taikant statistinius tyrimo metodus kai kurių sakinio požymių tenka atsisakyti ir pasirinkti labiau apibrėžtus, net formalius skyrimo kriterijus. Pagal juos kompiuterinė programa „atpažįsta“ ir skaičiuoja įvairaus ilgio ir struktūros vientisinius (asmeninius, beasmeninius, nominatyvinius, benarius, nepilnuosius ir kt.) ir sudėtinius sakinius, kuriuos visus kartu kai kurie sakinio ilgio tyrėjai vadina vienu bendru *elementariųjų sakinių* pavadinimu (Bitinienė 1997, 10-11). Atliekant šį tyrimą sakinių ilgio grupių pasiskirstymo duomenys nustatomi naudojant specialiojo lyginamojo tekstyno kiekvieno leidinio imtis maždaug po 142 000 žodžių („Le monde“ – 142 344 žodžių, „Libération“ – 142 532 žodžių, „Lietuvos ryto“ – 142 083 žodžių, „Lietuvos žinių“ – 142 053 žodžių), iš kurių kiekviena dalijama į mažesnes imtis: tiesioginės šnekamojo stiliaus kalbos ir informacinių, komentaro žanrų publicistinio stiliaus žurnalisto kalbos. Gautos mažesnės aštuonios imtys yra nevienodo dydžio, todėl atliekant tyrimą skaičiuojami sakinių ilgio grupių pasiskirstymo santykiniai dydžiai, išreikšti procentais. Metodologiniu požiūriu šie santykiniai dydžiai yra lygintini.

Kad kompiuterinė programa galėtų skaičiuoti sakinių ilgį žodžiais, tiriamųjų imčių failai pakeisti tekstiniu formatu. Lietuvių kalbos tekstų imtys konvertuotos *Text Only* formatu, prancūzų kalbos – *Encoded Text*, po to – *Rich Text Format (RTF)*. Lietuvių ir prancūzų kalbų imčių skirtingų tekstinių formatų parinkimą lėmė tai, kad keičiant prancūziškus tekstus (tarkim, *Text Only* formatu) kai kurie grafiniai ženklai (*é, è, â, à, ô* ir kt.) neišlieka ir dažniausiai keičiami klausukais, kuriuos sakinių ilgio skaičiavimo kompiuterinė programa laiko sakinio pabaiga. Norint išvengti netikslumų, prancūzų kalbos tekstams tirti parinkti kiti nei lietuvių kalbai tekstiniai formatai, leidę išsaugoti neiškraipytus tekstinis duomenis. Be to, kad kompiuterinio tyrimo rezultatai būtų patikimi ir bendras kiekvienos imties sakinių skaičius sutaptų su *Word* programa skaičiuotu visų funkcinių

tipų bendru sakiniu skaičiumi, kiekviena iš aštuonių tekstyno tiriamųjų dalių atskirai peržiūrėtos ir pakoreguotos:

- a) Panaikinti po vardo raidės ir pavardės rašomi taškai, kurie, elektroninius tekstus konvertuojant tekstinio formatu, gali būti palaikyti sakinio pabaiga, juo labiau kad kartais po jų rašoma didžioji raidė (*O.bin Ladenas, S.Huseinas, R.Paksas, T.Blair, A.Sharon* ir pan.). Ištrinus taškus, kompiuteriu skaičiuojamų sakinio žodžių skaičius nekinta, nes nesant tarpeliui tarp vardo raidės ir pavardės, pavyzdžiui *T.Blair* ir *TBlair* ir panašūs, laikomi vienu žodžiu.
- b) Ištrinti daugtaškiai ir kiti grafiniai ženklai sakinio viduryje, kuriuos programa gali laikyti sakinio pabaiga:
  - (1) *Buvau pasirengęs eiti į kompromisus... bet mano kantrybė baigėsi.* (LŽT)
  - (2) *Mais je n'ai jamais parlé, jamais... jamais! / Je pourrai être là avant... genre midi.* (LBT)
'Bet aš niekada nekalbėjau, niekada ... niekada!' / 'Galėsiu ten būti anksčiau ... apie vidudienį'
- c) Tiriamojoje medžiagoje panaikintas vienas iš dviejų sakinio pabaigoje kartu rašomų klaustukas ir šauktukas (?!), kad nebūtų suskaičiuoti kaip du sakiniai:
  - (3) *Po velnių, ką čia darai!?* (LŽT)
- d) Ištrinti taškai, rašomi po trumpinių ir skaičiaus viduryje (pan. / kt. / mln. / 22val. / 10.000 / 15.000 ir kt.), kad, kaip minėtu pirmuoju atveju, nebūtų laikomi sakinio pabaiga. Pataisius sutrumpėja žodis, kurio ilgis šiame tyrime nėra svarbus, bet nekinta kompiuteriu skaičiuojamų sakinių žodžių skaičius.
- e) Patikrinta, ar elektroniniuose tekstuose tinkamai žymimi skyrybos ženklai, ar prieš kablelį, daugtaškį, kabliataškį, dvitaškį nedaromi tarpai. Rasti klaidingi rašybos atvejai ištaisyti, kad kuris nors iš grafinių ženklų, atliekant kompiuterinę analizę, nebūtų laikomas atskiru žodžiu.

Visi minėti aštuonių *Word* failų taisymai leidžia išvengti tekstų iškraipymo keičiant tekstiniais formatais ir gauti patikimus rezultatus atliekant kompiuterinę sakinių ilgio grupių pasiskirstymo skaičiavimo analizę.

Atliekant tyrimą sakiniai suskirstyti į penkias ilgio grupes: 1) 1–8 žodžių, 2) 9–17 žodžių, 3) 18–30 žodžių, 4) 31–46 žodžių ir 5) 47 ir daugiau žodžių. Šis skyrimas remiasi A. Bitinienės aprašyta sakinio ilgio tyrimo metodika, taikyta trijų funkcinių stilių (mokslinio, grožinio, publicistinio) sakinių ilgio grupių dispersijai tekstuose tirti (1997, 10-23). Atliekant straipsnyje aprašomą tyrimą pasirinkta ta pati grupavimo metodika

leidžia lyginti gautus stilistiškai skirtingų imčių sakinių ilgio grupių pasiskirstymo tyrimo rezultatus su A. Bitinienės atliktais ankstesniais stilistiniais sakinio ilgio tyrimais. Be to, sakinių ilgio grupių skirstymas beveik kas dešimt žodžių remiasi ir kitų ankstesnių tyrėjų darbais (Zalatorius 1980, 246-247). Minėtos penkios sakinių ilgio grupės vienodai skiriamos nagrinėjant ir lietuvių, ir prancūzų spaudos ir joje vartojamos tiesioginės šnekamosios kalbos tekstyno imtis, kad būtų galima lyginti skirtingo pobūdžio kalbų stilistinius sakinių ilgio duomenis ir funkcinių stilių sandūros apraiškas tekstuose.

3 Sakinių ilgio grupių pasiskirstymo tyrimas ir rezultatai

Kompiuterinės analizės programa nustačius kiekvienos tiriamosios imties sakinių grupių pasiskirstymą procentais (1 ir 2 lentelės), matyti, kad lietuvių ir prancūzų dienraščių šnekamojoje tiesioginėje kalboje vartojami trumpesni sakiniai nei tų pačių dienraščių politinio turinio informacinių ir komentaro žanrų teksto autoriaus kalboje.

Eil. Nr.	Tiriamoji tekstyno imtis	Sakinių ilgio grupių pasiskirstymas procentais				
		1–8 žodžių	9–17 žodžių	18–30 žodžių	31–46 žodžių	46 ir daugiau žodžių
1.	„Lietuvos ryto“ tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba	65,16	31,67	3,02	0,15	0
2.	„Lietuvos žinių“ tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba	69,58	28,31	2,11	0	0
3.	„Le monde“ tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba	42,11	40,21	15,42	1,91	0,35
4.	„Libération“ tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba	42,59	43,53	12,62	1,05	0,21

1 lentelė. Tiesioginės šnekamojo stiliaus kalbos imčių sakinių ilgio grupių pasiskirstymas

„Lietuvos ryto“ ir „Lietuvos žinių“ šnekamojo stiliaus tiesioginėje kalboje vyrauja labai trumpi, 1–8 žodžių sakiniai, jie sudaro kone 70% visų sakinių („Lietuvos ryto“ – 65,16%, „Lietuvos žinių“ – 69,58%). Panašūs abiejų tiesioginės kalbos imčių duomenys rodo lietuvių kalbos šnekamojo stiliaus labai trumpų sakinių dominavimą (vidutinio ilgio, ilgi ir labai ilgi sakiniai „Lietuvos ryto“ tiriamoje tiesioginėje kalboje tesudaro tik 3,17%, „Lietuvos žinių“ – 2,11%), apie kuri užsimena stilistikos tyrėjai (Župerka

2001, 90). Sakinio ilgis ir struktūra tarpusavyje susiję, tad labai trumpais, 1–8 žodžių šnekamojo stiliaus sakiniai daugiausiai eina nepilnieji, benariai, elipsiniai, vienanariai ir kt. sakiniai. Jų didelė kiekybinė persvara tiesioginei kalbai suteikia dialogiškumo, ekspresyvumo:

- (4) „*Tūkstančiai? Ne, ką jūs, juokaujate?!*“ – *juokėsi spaustuvės darbuotojas*. (LRT)
- (5) „*Šiandien ramu, net neįdomu. Va, ketvirtadienį tai buvo – keikėsi, grasino*“, – *BNS sakė vienas darbininkas*. (LRT)
- (6) „Užteks. Baikim šnekinti, baikim. Eikit na... Amen“, – taip į „Lietuvos ryto“ klausimus prieš keletą dienų atsakė suspenduotas klebonas V.Kurtinaitis ir numetė telefono ragelį. (LRT)

Panašūs ir prancūzų dienraščių tiesioginės šnekamojo stiliaus kalbos imčių tyrimo rezultatai. „Libération“ ir „Le monde“ tiesioginėje šnekamojoje kalboje vyrauja labai trumpi (1–8 žodžių) ir trumpi (9–17 žodžių) sakiniai, kurie kartu sudėti sudaro daugiau kaip 80% visų sakinių: „Libération“ 1–8 žodžių – 42,59%, 9–17 žodžių – 43,53%, „Le monde“ 1–8 žodžių – 42,11%, 9–17 žodžių – 40,21%. Kone vienodi abiejų dienraščių tiesioginės šnekamojo stiliaus kalbos sakinių ilgio grupių pasiskirstymo rezultatai rodo objektyvias šio funkcinio stiliaus ir sakinio ilgio bei struktūros sąsajas.

- (7) „*Les Américains mentent, ils disent qu'ils n'en veulent qu'à Saddam Hussein, mais ils bombardent la route. Mais qui l'emprunte, cette route? Des civils, seulement.*“ (LBT) ‘Amerikiečiai meluoja, jie sako, kad pyksta tik ant Saddamo Husseino, bet bombarduoja kelią. Ir kas gi juo eina, tuo keliu? Tik civiliai.’
- (8) *Cette histoire? „Je m'en tape!, dit-il. C'est pas Khodorkovski qui me paie!“* (LMT)
‘Ši istorija? „Man nusispjaut!, – pasakė jis. – Man moka ne Chodorkovskis!“ ’

Palyginus lietuvių ir prancūzų dienraščių tiesioginės šnekamojo stiliaus kalbos sakinių ilgio grupių pasiskirstymą, galima teigti, kad prancūzų šnekamojo stiliaus kiekybiškai dažniausi sakiniai yra šiek tiek ilgesni (apima intervalą nuo 1 iki 17 žodžių) už to paties funkcinio stiliaus lietuvių kalbos sakinius (daugiausiai 1–8 žodžių ilgio). Tai lemia skirtingas kalbų pobūdis: lietuvių kalba yra fleksinė, prancūzų – analitinė, tad pastarojoje gausiai vartojami artikeliai, prielinksniai, su prielinksniais sutraukti artikeliai (*au, du, aux* ir pan.), turintys gramatinę reikšmę, pailgina žodžiais skaičiuojamų visų funkcinų stilių sakinių ilgį. Todėl bet kurio funkcinio stiliaus prancūzų kalbos sakinytis yra ilgesnis už atitinkamo stiliaus lietuvių kalbos sakinį.

Nagrinėjant 2 lentelėje pateiktus visų keturių tekstyno imčių informacinių ir komentaro žanrų politinės publicistikos sakinių ilgio grupių pasiskirstymo duomenis procentais, matyti teksto autoriaus kalboje dažniau vartojami ilgesni nei šnekamajame stiliuje sakiniai.

Eil. Nr.	Tiriamoji tekstyno imtis	Sakinių ilgio grupių pasiskirstymas procentais				
		1–8 žodžių	9–17 žodžių	18–30 žodžių	31–46 žodžių	46 ir daugiau žodžių
1.	„Lietuvos ryto“ informacinių ir komentaro žanrų tekstų autorinė kalba	15,30	52,08	30,05	2,53	0,04
2.	„Lietuvos žinių“ informacinių ir komentaro žanrų tekstų autorinė kalba	15,64	50,39	29,96	3,85	0,16
3.	„Le monde“ informacinių ir komentaro žanrų tekstų autorinė kalba	8,45	25,12	38,42	22,46	5,55
4.	„Libération“ informacinių ir komentaro žanrų tekstų autorinė kalba	11,78	29,90	37,29	18,14	2,89

2 lentelė. Publicistinio stiliaus tekstų autorinės kalbos imčių sakinių ilgio grupių pasiskirstymas

Lietuvių dienraščių daugiau nei pusė visų sakinių yra 9–17 žodžių ilgio („Lietuvos ryto“ – 52,08%, „Lietuvos žinių“ – 50,39%), kitą pagal pasiskirstymą kiek mažesnę sakinių grupę, apie 30%, sudaro vidutinio ilgio sakiniai, nuo 18 iki 30 žodžių („Lietuvos ryto“ – 30,05%, „Lietuvos žinių“ – 29,96%). Gauti duomenys leidžia tvirtinti, kad informacinių ir komentaro žanrų lietuvių kalbos politiniame publicistiniame stiliuje aiškiai vyrauja 9–17 žodžių ilgio sakiniai. Tai sutampa su A. Bitinienės nustatyta politinės tematikos lietuvių publicistikos stiliuje dažniausiai vartojama sakinių ilgio grupe (9–17 žodžių) bei didžiausiu vidutiniu informacinio postilio politinių tekstų sakinio ilgiu – 16,8 žodžių. Specialiojo lyginamojo tekstyno kompiuterinės analizės duomenys neprieštaruja minėtos lingvistės apskaičiuotam vidutiniam publicistinio stiliaus sakinio ilgiui, neišskyrus atskirų postilių. Jo apimtis – 13,3 žodžių (Bitinienė 1997, 133, 138-139). Panašaus ilgio vidutinį publicistinio stiliaus sakinį mini ir kitų kalbų tyrėjai (rusų kalbos – 13,1 žodžių (Veselovskaja 1987, 9); slovakų kalbos – 13,8 žodžių (Mistrík 1985, 248) – duomenys iš Bitinienė 1997, 134). Palyginti neilgų, nuo 9 iki 17 žodžių sakinių dažną vartojimą „Lietuvos ryto“ ir „Lietuvos žinių“ publicistiniame stiliuje iš dalies lemia konstruktyvusis šio stiliaus principas – „komunikatyvinės ir ekspresyvinės funkcijų darna“ (Župerka 1983, 108). Tačiau politinės spaudos informacinių ir komentaro

žanrų tekstai paprastai nelaikomi ekspresyviais ar emocionaliais, juose mažai vartojama labai trumpų dialogiškumo suteikiančių tekstui elipsinių, nepilnųjų, benarių ir pan. sakinių: „Lietuvos ryto“ žurnalisto kalboje labai trumpi sakiniai sudaro tik 15,30%, „Lietuvos žiniuose“ – 15,64%, „Le monde“ – 8,45%, „Libération“ – 11,78%. Minėtų žanrų politinėje spaudoje siekiama perteikti objektyvų, tikslų ir išsamų pranešimą apie visuomenės gyvenimo įvykius, faktus, kurie formuoja adresato nuomonę ir poziciją. Todėl žurnalistai, matyt, neatsitiktinai daugiausiai vartoja ne itin ilgus sakinius (lietuvių spaudoje 9–17 žodžių, prancūzų – 18–30 žodžių), kurie, pasak A. Bitinienės (1997, 9, 135), adresatui padeda lengviau dekoduoti tekstą ir įsiminti. Šių sakinių grupių dažnas vartojimas rodo publicistinio stiliaus relevantinį požymį – polinkį į standartinę raišką. Šis požymis anaipol neliudija politinės spaudos tekstų monotonijos. Remiantis šiuo tyrime atlikta specialiojo lyginamojo tekstyno imčių analize, galima teigti, kad spaudos tekstų monotonijos paprastai išvengiama to paties ilgio sakinius išdėstant ne pagrečiui, o su pertrūkiais. Kita vertus, to paties ilgio sakinių didelis dažnumas ir paralelizmas dar nerodo jų identiškios struktūros:

(9) *Šalys kritikuojamos dėl nepakankamo teisės nuostatų įgyvendinimo ir kvalifikuotų specialistų visuomeniniame sektoriuje bei teisingumo žinybose stokos. / Tirti bylą Indonezijos policijai padeda užsienio ekspertai, tarp jų – JAV federalinio tyrimų biuro ir Australijos tardytojai. / Pasauliui dar neatsitokėjęs nuo kruvinių išpuolių Balyje, jau skamba išpėjimai dėl naujų teroro atakų Pietryčių Azijoje. / Nacionalinės saugumo tarybos atstovo Seano McCormacko, abu vadovai sutarė, jog būtina susitarti dėl naujos JT rezoliucijos. / Toks Bagdado sprendimas sudaro sąlygas po beveik ketverių metų pertraukos grąžinti į Iraką JT ginkluotės inspektorius. / Būdamas už stiklinės pertvaros, susirinkusiems žurnalistams jis pareiškė, jog yra patenkintas tuo, kaip buvo įvykdytas išpuolis. / Paprasti gyventojai jau greitai pajuto šios akcijos pasekmes – keliuose Prancūzijoje baiminantis trūkumų pradėtas normuoti parduodamas benzinas. / Ar šalies vadovui nekelia susirūpinimo, kad pastaruoju metu prie jo vis labiau šliejasi nacionalistai ir radikalai? (LR).*

Tiriamųjų lietuvių politinės spaudos tekstų autorinės kalbos imčių dažniausias sakinių ilgis – 9–17 žodžių („Lietuvos ryto“ – 52,08%, „Lietuvos žinių“ – 50,39%), prie kurių šliejasi kiek rečiau vartojami 18–30 žodžių sakiniai („Lietuvos ryto“ – 30,05%, „Lietuvos žinių“ – 29,96%). Kartu sudėti jie sudaro „Lietuvos ryto“ 82,13% visų sakinių, „Lietuvos žinių“ – 80,35%. Lietuvių tiriamųjų publicistinio stiliaus tekstų autorinės kalbos dažniausia sakinių svyravimo amplitudė – nuo 9 iki 30 žodžių.

Prancūzų politinės spaudos informacinių ir komentaro žanrų autorinėje kalboje dažniausiais laikytini 18–30 žodžių sakiniai („Le monde“ – 38,42%, „Libération“ – 37,29%) ir kiek retesni 9–17 žodžių sakiniai („Le monde“ – 25,12%, „Libération“ –

29,9%), kurie kartu sudėti sudaro „Le monde“ – 63,54%, „Libération“ – 67,19%. Palyginti su lietuvių dienraščių politinės spaudos tekstų autorine kalba, prancūzų leidiniuose gerokai daugiau vartojama ilgų, 31–46 žodžių sakinių („Le monde“ – 22,46%, „Libération“ – 18,14%, tuo tarpu „Lietuvos ryte“ – 2,53%, „Lietuvos žiniuose“ – 3,85%). Dažniausia prancūzų leidinių žurnalisto kalbos sakinių svyravimo amplitudė – nuo 9 iki 46 žodžių. Tokių sakinių ilgio grupių pasiskirstymą lemia ne tik skirtingas kalbų pobūdis, kitaip išreikšta gramatinė reikšmė, bet ir prancūzų spaudoje pastebimas polinkis išsamiau analizuoti politinio gyvenimo įvykius, faktus, detaliau nagrinėti įvairias jų aplinkybes ilgesnės apimties tekstuose. Todėl atsiranda daugiau sudėtingesnės sandaros vidutinio ilgio ir ilgų sakinių. Iš visų keturių laikraščių šiuo požiūriu išskirtinas „Le monde“, kurio publicistinio stiliaus sakiniai pagal gautus tyrimo duomenis laikytini pačiais ilgiausiais (labai ilgi, 46 ir daugiau žodžių, sakiniai sudaro beveik 6%, tuo tarpu „Libération“ – apie 3%, „Lietuvos ryte“ – 0,04%, „Lietuvos žiniuose“ – 0,16%), nes leidinys turi aiškų analitinį pobūdį, jame dažni abstraktesni samprotavimai, kiek priartinantys tekstus prie mokslinio stiliaus.

4 Išvados

Atlikus specialiojo lyginamojo tekstyno, sudaryto iš prancūzų („Le monde“, „Libération“) ir lietuvių („Lietuvos ryto“, „Lietuvos žinių“) politinės spaudos informacinių ir komentaro žanro tekstų, kompiuterinę ir lyginamąją stilistiškai skirtingų imčių sakinių ilgio grupių pasiskirstymo analizę, galima daryti tokias išvadas:

1. Gauti kiekybinės analizės duomenys rodo, kad sakinių ilgio grupių pasiskirstymas tik iš dalies priklauso nuo leidinio pobūdžio, jį iš esmės lemia **vidinė stilistinė ir žanrinė tekstų diferenciacija**.
2. Prancūzų ir lietuvių informacinių ir komentaro žanrų politinėje spaudoje (publicistinio stiliaus centre) dažniau vartojami ilgesni sakiniai nei tų pačių tekstų tiesioginėje šnekamojo stiliaus kalboje. Minėtų žanrų lietuvių politinėje spaudoje vyrauja 9–17 žodžių ilgio sakiniai, prancūzų – 18–30 žodžių ir kiek retesni 9–17 žodžių ilgio sakiniai. Jų gausus vartojimas rodo sudėtingesnę sakinių sandarą, labiau išreikštą informacinę funkciją, standartinę raišką ir **lietuvių bei prancūzų kalbos publicistinio stiliaus sakinio ilgio normą**.
3. Prancūzų ir lietuvių tiriamųjų spaudos leidinių informacinių ir komentaro žanrų politinės publicistikos sakinių ilgio skirtumus lemia kalbų pobūdis ir kitaip išreikšta gramatinė reikšmė: lietuvių kalba yra sintetinė, fleksinė, tuo tarpu prancūzų – analitinė.

4. Politinės spaudos tekstų vienos iš heterogeninių formų – tiesioginės kalbos – sakinių ilgio tyrimas parodė joje dažnai vartojamą **šnekamojo stiliaus kalbą**. Ši ypatybė būdinga ir lietuvių, ir prancūzų publicistinio stiliaus centro tekstams. Lietuvių politinės spaudos tiesioginės šnekamojo stiliaus kalbos kiekybiškai dažniausiais sakiniais laikytini labai trumpi 1–8 žodžių ilgio sakiniai, prancūzų – labai trumpi (1–8 žodžių) ir trumpi (9–17 žodžių) sakiniai, kurie suteikia tekstui ekspresyvumo, dialogiškumo, individualumo. Gauti tyrimo rezultatai rodo lietuvių ir prancūzų kalbos šnekamojo stiliaus vidutiniškai dažniausius sakinius ir savo ruožtu – **šnekamojo stiliaus** kiekybiškai dažniausių **sakinių pasiskirstymo normą**.
5. Įvedus kitokios raiškos tiesioginę šnekamojo stiliaus kalbą į publicistinio stiliaus centro tekstus, kuriamas **stilistinis kontrastas – dviejų stilių sandūra tekste**. Ši sandūra leidžia polemizuoti, konversacionalizuoti (išsamiau apie tai: Leonavičienė 2006, 48–56) tekstų kalbą, nevirtoti „medinės politinės kalbos“, dominti skaitytojus, provokuoti jų reakciją.
6. Šnekamojo stiliaus skverbimasis į lietuvių ir prancūzų politinę publicistiką rodo bendrąją šiuolaikinės spaudos kalbos tendenciją – **šnekamosios kalbos**, vartotojo kalbos ir paties vartotojo **sureikšminimą dabartinėje visuomenėje**.
7. Skverbdamasis į publicistinio stiliaus centrą šnekamasis stilius lemia tam tikrus dabartinio **publicistinio stiliaus pokyčius**, kurie prasideda ne savaime nuo stiliaus centro, bet eina iš periferijos, vartojant vieną iš dažniausių heterogeninių formų – tiesioginę kalbą.

Duomenų šaltiniai

- LB *Libération*. 2001–2007. Interneto prieiga: <http://www.liberation.fr>
- LBT *Libération*. 2001–2007. (Leidinio tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba). Interneto prieiga: <http://www.liberation.fr>
- LM *Le monde*. 2001–2007. Interneto prieiga: <http://www.lemonde.fr>
- LMT *Le monde*. 2001–2007. (Leidinio tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba). Interneto prieiga: <http://www.lemonde.fr>
- LR *Lietuvos rytas*. 2001–2007. Interneto prieiga: <http://www.lrytas.lt>
- LRT *Lietuvos rytas*. 2001–2007. (Leidinio tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba). Interneto prieiga: <http://www.lrytas.lt>
- LŽ *Lietuvos žinios*. 2001–2007. Interneto prieiga: <http://www.lzinios.lt>
- LŽT *Lietuvos žinios*. 2001–2007. (Leidinio tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba). Interneto prieiga: <http://www.lzinios.lt>

Literatūros sąrašas

- Bitinienė, A. 1983. *Mokslinis stilius*. Vilnius: LTSR aukšt. ir spec. vid. mokslo ministerija.
- Bitinienė, A. 1997. *Funkciniai stiliai: sakinio ilgis ir struktūra*. Vilnius: VPU leidykla.
- Bitinienė, A. 2007. *Publicistinis stilius*. Vilnius: VPU leidykla.
- Blanche-Benveniste, C. 1990. *Le français parlé. Études grammaticales*. Paris: Centre National de la recherche Scientifique.
- Blanche-Benveniste, C. 2000. *Approches de la langue parlée en français*. Paris: Editions Ophrys.
- Calvet, L.-J. 1994. *L'argot*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Labutis, V. 2002. *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Leonavičienė, A. 2003. Citavimas lietuvių ir prancūzų politinėje spaudoje. *Kalbotyra* 53(3), 46-54.
- Leonavičienė, A. 2004. Viešumo ir privatumo sankirtos. Tiesioginė kalba politinėje spaudoje. *Darbai ir dienos*, 38, 149-166.
- Leonavičienė, A. 2005. Spaudos tekstų heterogeniškumas funkcinių stilių sandūros aspektu. *Kalbotyra* 55(3), 38-46.
- Leonavičienė, A. 2006. Tiesioginė šnekamojo stiliaus kalba – spaudos tekstų konversacionalumo požymis. *Filologija* 11, 48-56.
- Leonavičienė, A. 2007. Publicistinio ir šnekamojo stiliaus sandūra dabartinėje spaudoje. *Kalbos kultūra*, 80, 85-96.
- Liberienė, S. M. 2003. Le discours rapporté dans la presse lituanienne et française. *Kalbotyra* 53(3), 55-63.
- Maingueneau, D. 1994. *Syntaxe du français*. Paris: Hachette.
- Maingueneau, D. 2000. *Analyser les textes de communication*. Paris: Nathan/HER.
- Pikčilingis, J. 1971. *Lietuvių kalbos stilistika*. I dalis. Vilnius: Mintis.
- Rosier, L. 1993. De la stylistique sociologique suivie d'une application pratique: discours direct, presse et objectivité. *Revue belge de philologie et d'histoire*, 71: 3, 625-644.
- Zalatorius, A. 1980. *XX amžiaus lietuvių novelė (iki 1940 m.)*. Vilnius: Vaga.
- Župerka, K. 1983. *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius: Mokslas.
- Župerka, K. 2001. *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Longueur des phrases – le signe de la manifestation de l’opposition stylistique du style parlé et du style journalistique

Aurelija Leonavičienė

Résumé

La presse d’aujourd’hui montre la présence massive des formes de l’hétérogénéité textuelle. Celle-ci se manifeste par l’abondance de citations, des discours rapportés, etc. Une forme typographiquement marquée de l’hétérogénéité montrée – le discours direct qui fait l’objet de notre analyse, est étudié dans le corpus comparable spécialisé d’une taille d’un million d’occurrences, constitué d’articles de la presse politique lituanienne („Lietuvos rytas“, „Lietuvos žinios“) et française („Le monde“, „Libération“) qui datent de 2001–2007. Ce corpus est constitué d’articles politiques de la presse écrite du genre information et du commentaire.

L’article a pour but de décrire les particularités syntaxiques du discours direct (du discours cité) ainsi que du discours citant qui prouvent la présence du style parlé dans les textes du style journalistique. Cette analyse est basée sur l’étude de la fréquence de certains groupes de phrases de la longueur différente. Selon les résultats statistiques de l’analyse faite (une grande fréquence des phrases courtes et moyennes dans le discours direct) on arrive à la conclusion que le discours direct de la presse politique lituanienne et française constitue un écart par rapport à la norme syntaxique du style journalistique. Cela permet de constater une neutralisation de l’opposition stylistique (style parlé / style journalistique) dans les textes hétérogènes d’aujourd’hui ainsi que la tendance générale de la conversationnalisation textuelle.

Įteikta 2010 m. kovo 22 d.